

Perspektywy fizyki cząstek elementarnych

Elementy fizyki cząstek elementarnych

Wykład XIII

- Nowe projekty akceleratorowe:
  - ⇒ CLIC (e^+e^-)
  - ⇒ VLHC (pp)
  - ⇒ Photon Collider
  - ⇒ zderzenia $\mu^+\mu^-$
  - ⇒ fabryki neutrin
- Astro-cząstki ?!...
wykład gościnny dr.hab. G.Wrochny (IPJ)

Przyszłe akceleratory

LHC (99.99% CL)

Akcelerator i eksperymenty w budowie. Planowane uruchomienie: 2007.

FLC (95% CL)

Kilka projektów liniowego akceleratora e^+e^- :

- $\sqrt{s} \sim 0.5 - 0.8$ TeV (TESLA, NLC, JLC)
- $\sqrt{s} \sim 0.5 - 3$ TeV (CLIC)

Consensus jeśli chodzi o potrzebę budowy !...

Dalsze ?!

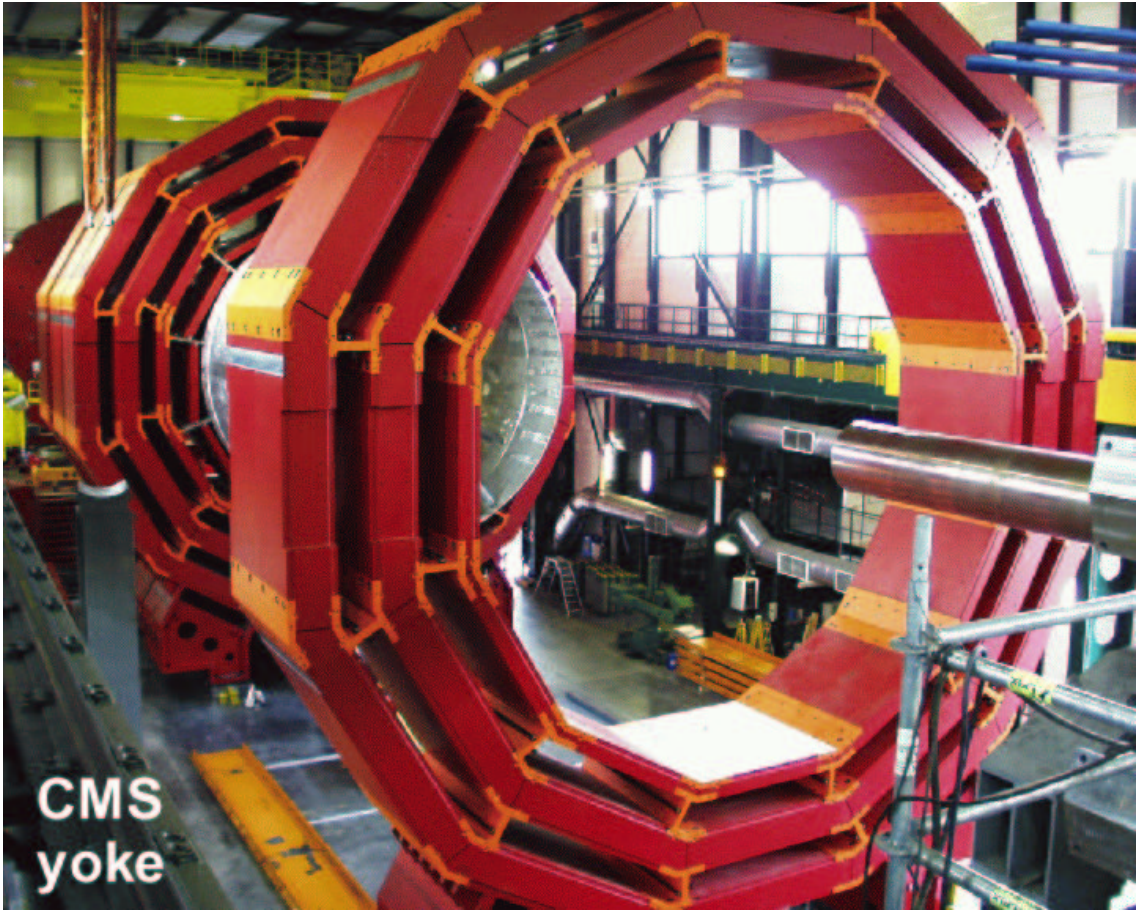
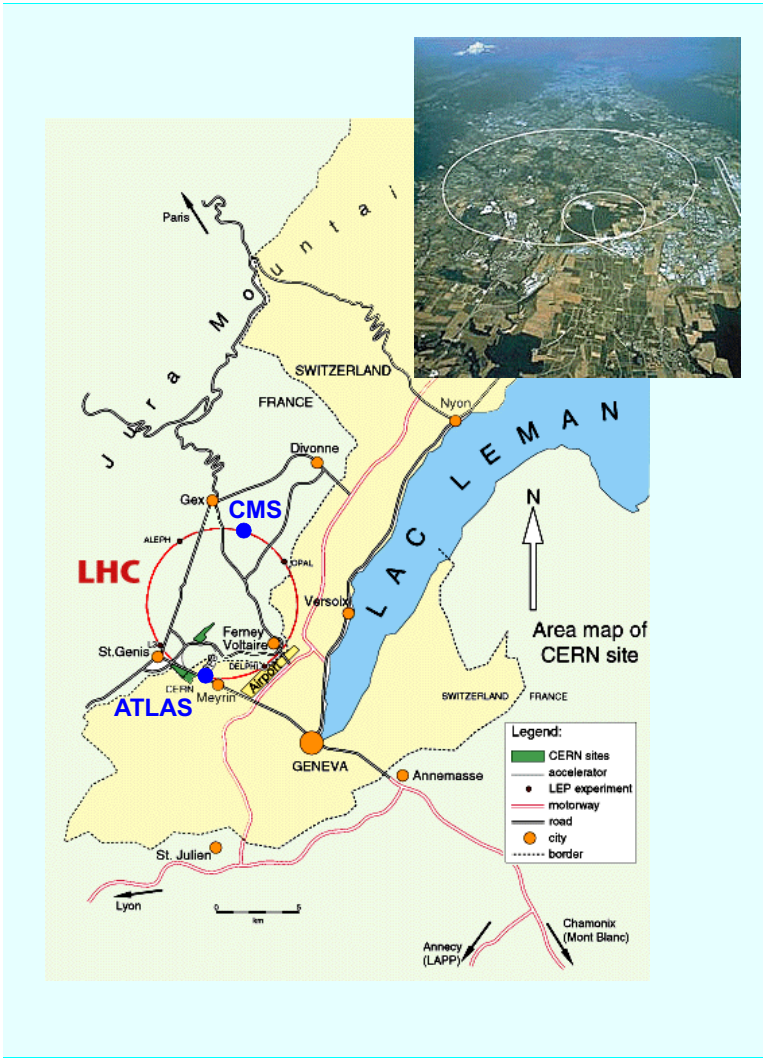
Barierą w budowie dalszych akceleratorów są przede wszystkim koszty !

⇒ konieczne są nowe pomysły, nowe rozwiązania...

Koszty ⇔ rozmiary

- maszyny hadronowe - pole magnetyczne
- maszyny e^+e^- - pole przyspieszające (a. liniowe)
straty energii na promieniowanie (a. kołowe)

LHC

Tesla

Westerhorn

Nie ma alternatywy dla liniowych akceleratorów e^+e^-

“LEP 1000”
2 TeV in Center-of-Mass
Diameter $\approx$ 900 km
Linear Collider at 50 MeV/m
Length = 40 km $\rightarrow\leftarrow$

Why LEP 1000 gave way to the idea of linear colliders

CLIC

Akceleratory liniowe

Koszt $\sim$ długość $\sim \sqrt{s}/\langle\mathcal{E}\rangle$ ($\langle\mathcal{E}\rangle$ - średnie pole przyspieszające)

TESLA: $\sqrt{s} = 500$ GeV przy $\langle\mathcal{E}\rangle \sim 20$ MV/m $\Rightarrow 25$ km

Jeśli chcemy zwiększyć $\sqrt{s}$ musimy zwiększyć $\mathcal{E}$

CLIC (Compact Linear Collider)

Rezygnujemy z “klasycznych” wnęk rezonansowych (i klistronów)

Wyższe pola przyspieszające uzyskujemy wykorzystując... drugą wiązkę

$\Rightarrow$ pola przyspieszające $\mathcal{E} \sim 150$ MV/m

$\Rightarrow \sqrt{s} \sim 3 - 5$ TeV przy rozmiarach podobnych do TESLI

Jedyny problem: nie wiadomo czy zadziała...

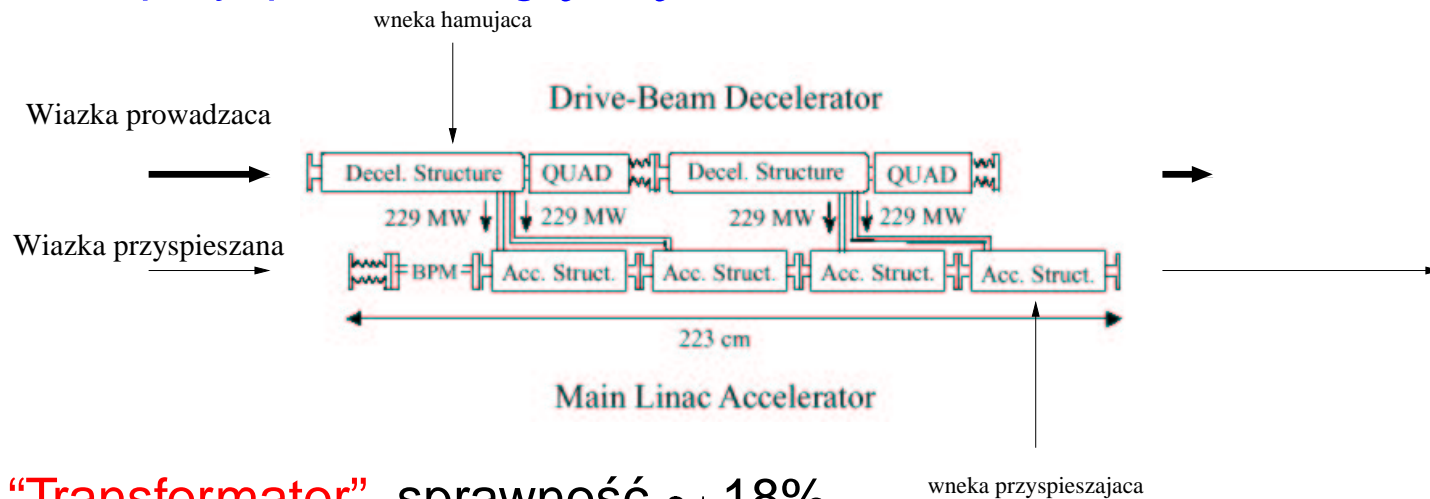
(TESLA: technologia sprawdzona w 99%)

CLIC

Zasada działania

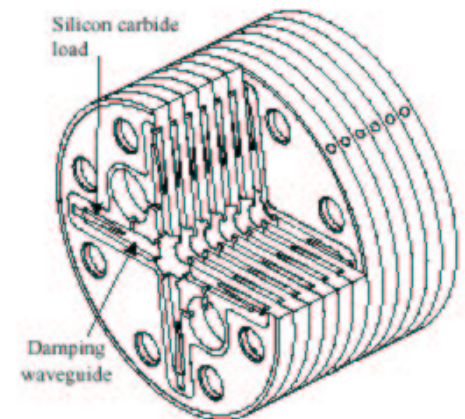
Wiązka prowadząca wytwarza pole elektryczne (falę EM), które przyspiesza drugą wiązkę:

Wnęka hamująca

Wnęka przyspieszająca

“**Transformer**”, sprawność $\sim 18\%$

- wiązka prowadząca - **duży prąd**, mała energia
- wiązka przyspieszana - mały prąd $\Rightarrow$ **duża energia**

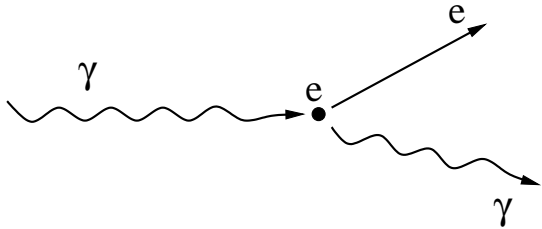
Obecnie przygotowywane są testy kolejnego (3) prototypu

Ostateczny projekt ~ 2008 , uruchomienie ~ 2020 (???)

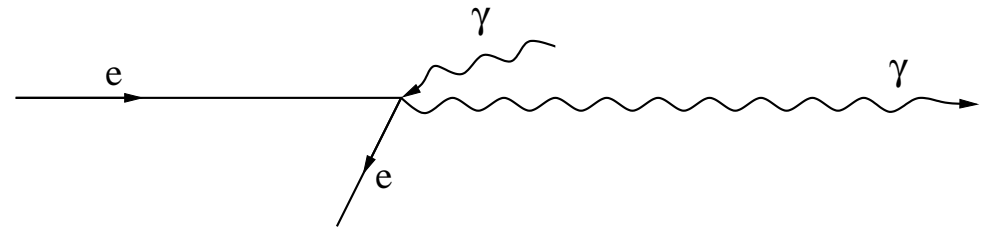
Zderzenia $\gamma\gamma$

Rozpraszanie Comptona

“Klasycznie”: foton rozpraszając się na elektronie **przekazuje** mu część swojej **energii**:

Możemy jednak przejść do układu odniesienia, w którym $E_e \gg E_\gamma$:

$\Rightarrow$ elektron może przekazać fotonowi **większość swojej energii** !

Photon Collider (PC)

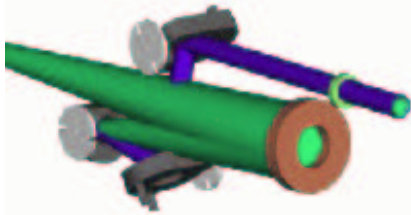
Możliwość **zderzania fotonów** jest opcją we wszystkich projektach e^+e^- .

Wykorzystując **niezwykle silny laser** możemy uzyskać prawie pełną “zamianę” wiązki elektronowej w fotonową...

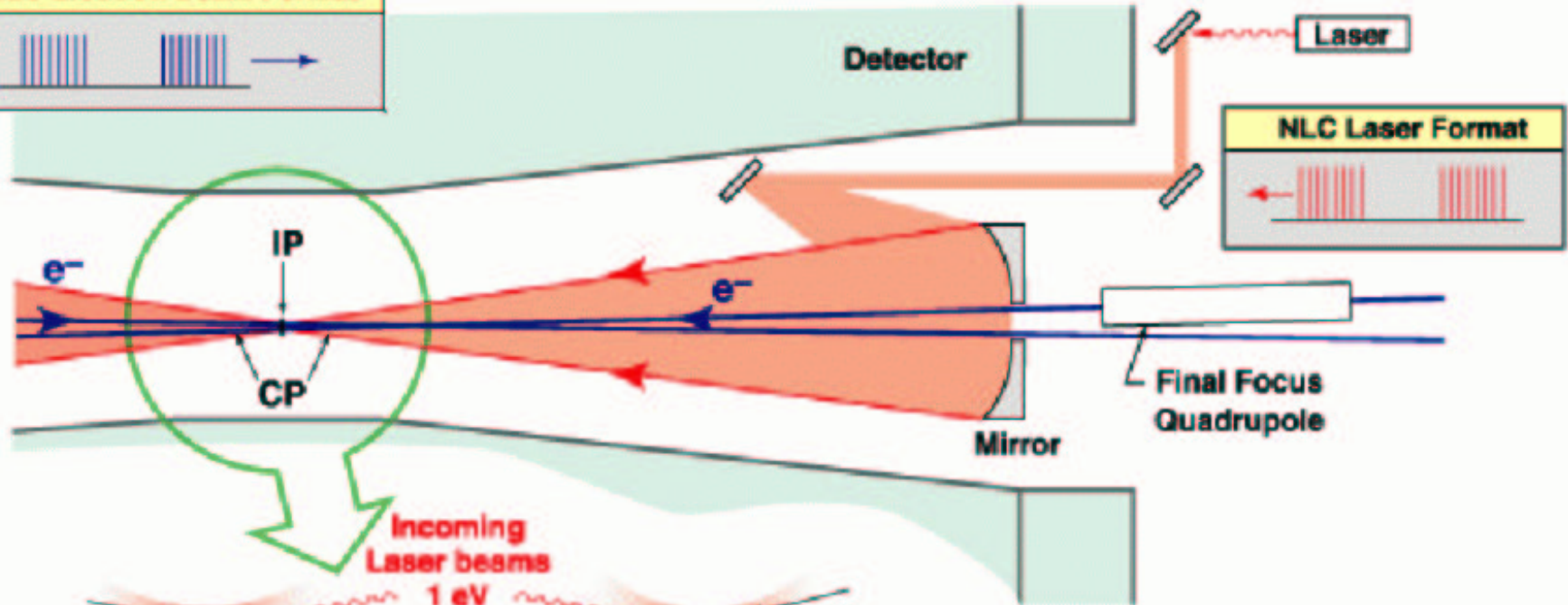
Fotony “przejmują” nie tylko **energię** (maksimum przy ok. 80% energii wiązki), ale i **kierunek** wiązki elektronów (rozmycie kątowe $\sim m_e/E_e$)

$\Rightarrow$ możemy doprowadzić do zderzeń $\gamma\gamma$ ze świetnością $\mathcal{L}_{\gamma\gamma} \sim \mathcal{L}_{ee}$

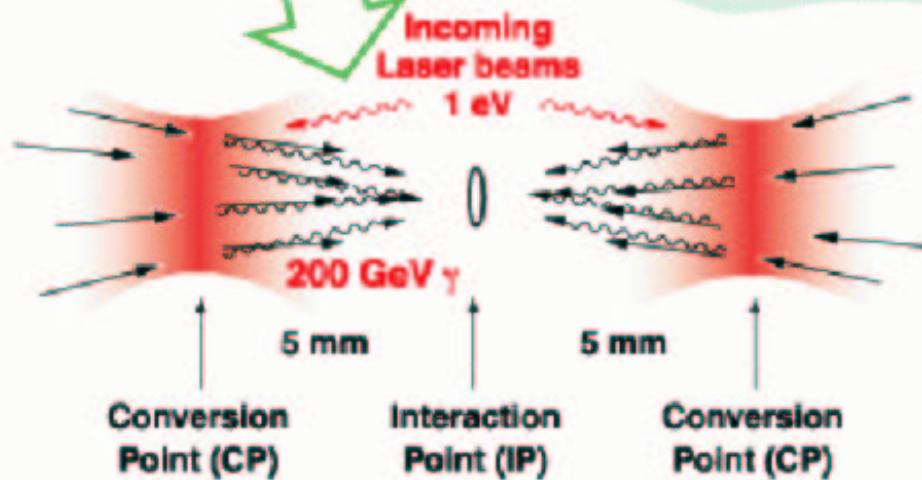

Photon Colliders – The marriage of lasers and electron linear colliders

Projekt NLC
 e^- : 250 GeV

$\gamma \sim 200$ GeV

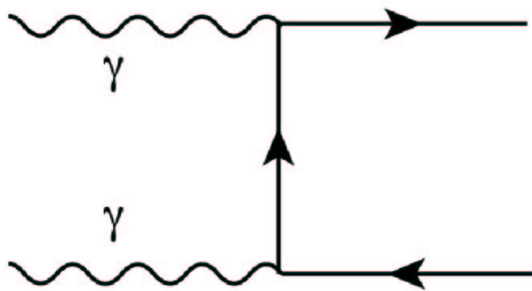

NLC Laser
~ 1 Joule/bunch
95 1-ps bunches/pulse
2.8 nsec spacing

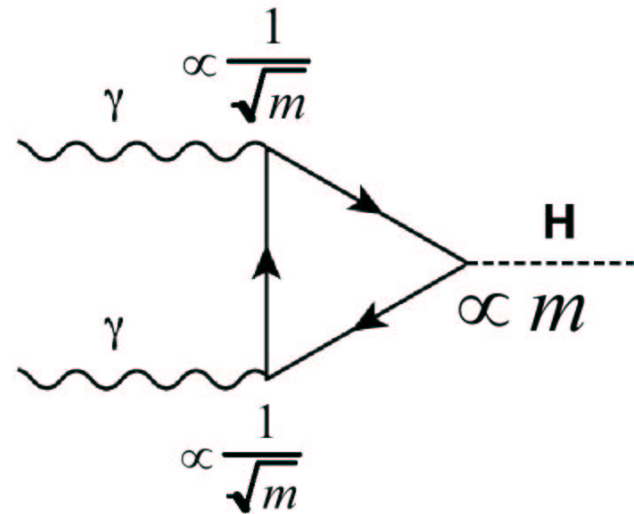
Photon Collider

Fizyka

W zderzeniach $\gamma\gamma$ możemy produkować **wszystkie** cząstki **naładowane** (“czyste” oddziaływanie elektromagnetyczne), ale nie tylko...

Wyjątkowa w zderzeniach $\gamma\gamma$ jest możliwość **rezonansowej** produkcji bozonu **Higgsa**:

Ponieważ foton nie sprzęga się bezpośrednio do Higgsa, tylko przez “pętle”, proces jest czuły na **WSZYSTKIE** cząstki naładowane $\Rightarrow$ **niezwykle czuły** na “nową fizykę”

W innych procesach **wkłady pętlowe** szybko **maleją** ze wzrostem **masy** cząstek...

Ale **sprzężenie Higgsa** jest proporcjonalne do **masy** !

$\Rightarrow$ **wkłady skończone** nawet w granicy $M \rightarrow \infty$

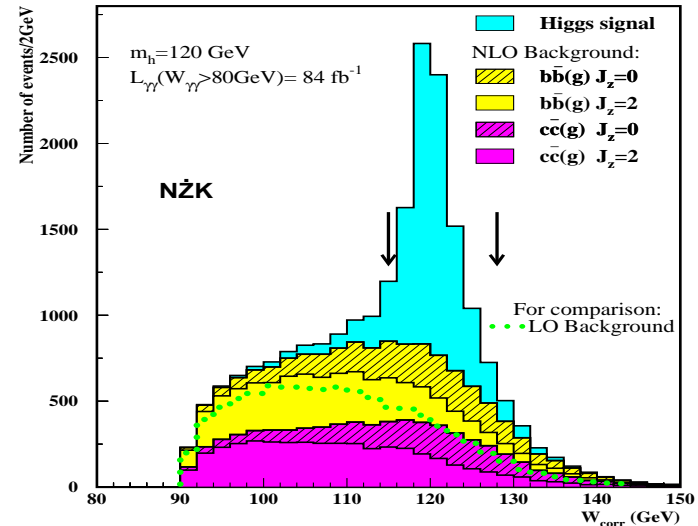
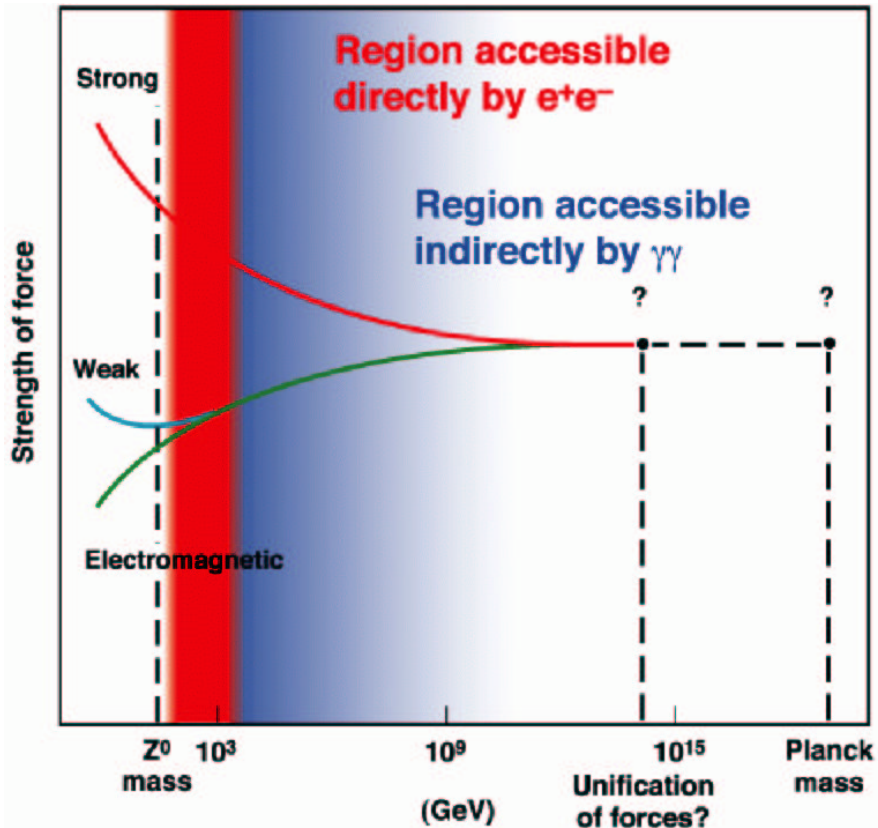
Photon Collider

Fizyka

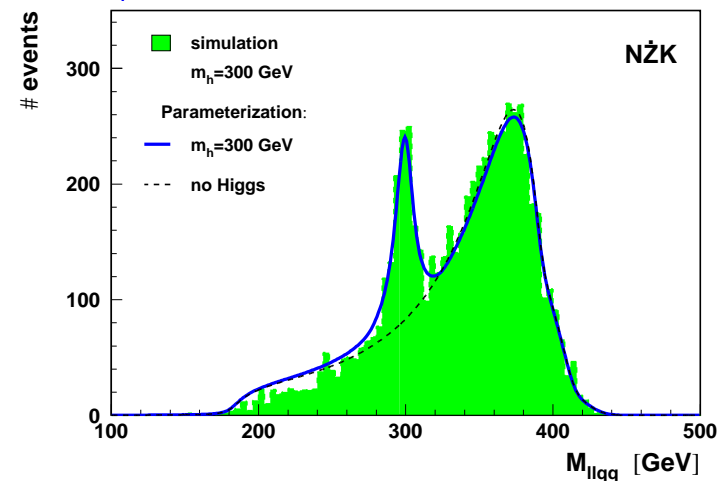
Jedyny kolajder, który może “sięgnąć” skali unifikacji

Wyniki symulacji prowadzonych w Warszawie:

$$\gamma\gamma \rightarrow h \rightarrow b\bar{b} \quad e^+e^- \text{ beams with } \sqrt{s_{ee}} = 210 \text{ GeV}$$

$$\gamma\gamma \rightarrow h \rightarrow ZZ$$

VLHC

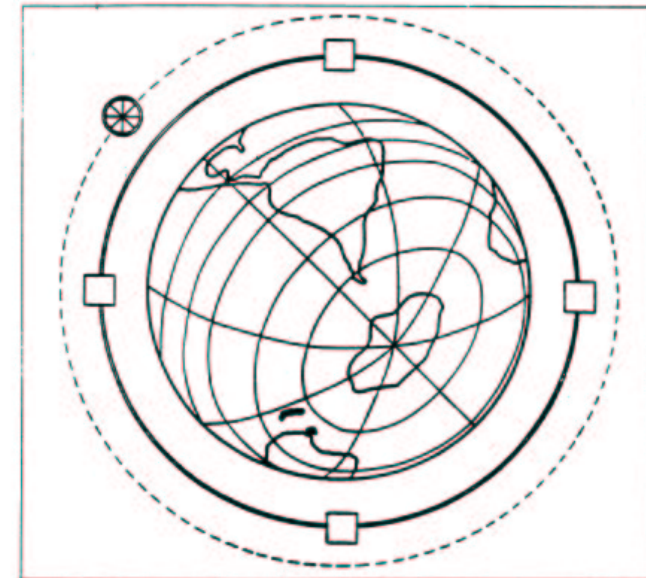
Pomysł

- zbudować jak największy tunel (w granicach rozsądku)
  - wstawić “tani” akcelerator
  - modernizować akcelerator do wyższych energii w miarę rozwoju nowych technologii
- ⇒ kosztą rozłożone na wiele lat
- ⇒ cały czas w czołówce energii

Obecnie rozważana budowa tunelu o obwodzie 233 km w ośrodku FNAL pod Chicago

- Etap I : pole $B \sim 2 \text{ T} \Rightarrow \sqrt{s} \sim 40 \text{ TeV}$
- Docelowo : pole $B \sim 10 \text{ T} \Rightarrow \sqrt{s} \sim 200 \text{ TeV}$

E.Fermi, 1954:

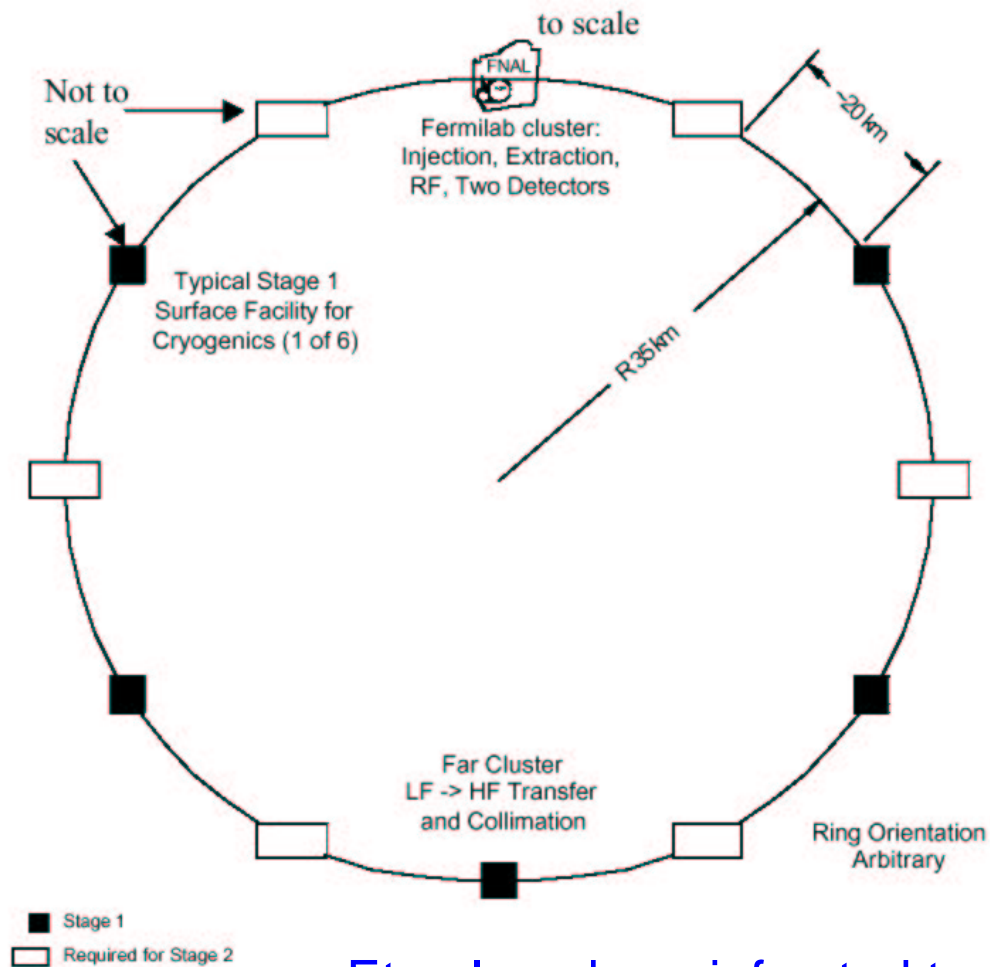

From a 1954 Slide by Enrico Fermi, University of Chicago Special Collections.

VLHC

Propozycja

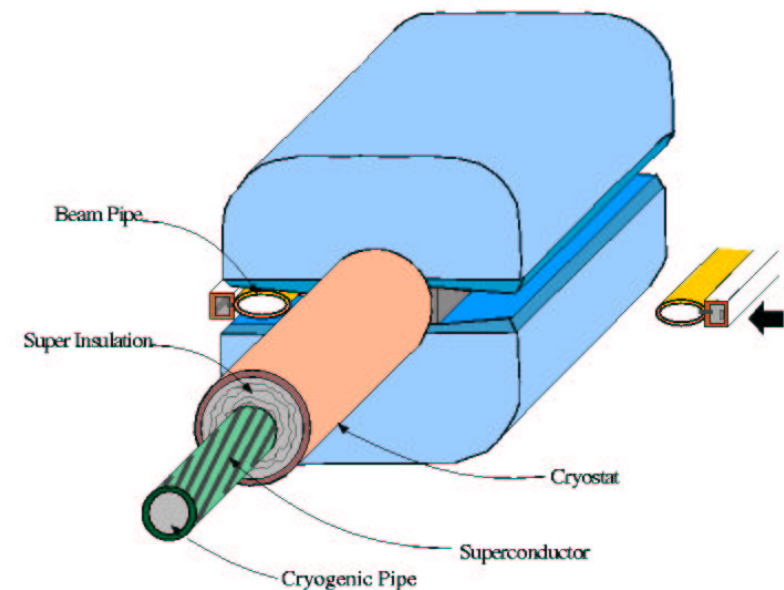
Oba detektory koło siebie ↓ (w Fermilabie)

Etap I : połowa infrastruktury

Magnes dipolowy

Najprostsza (najtańsza) możliwa konstrukcja dla etapu I:

Pojedynczy prosty przewodnik
 $I = 75\text{--}100 \text{ kA} \Rightarrow B \sim 2 \text{ T}$

Zderzenia $\mu^+ \mu^-$

Pierwsze pomysły: ~ 1960

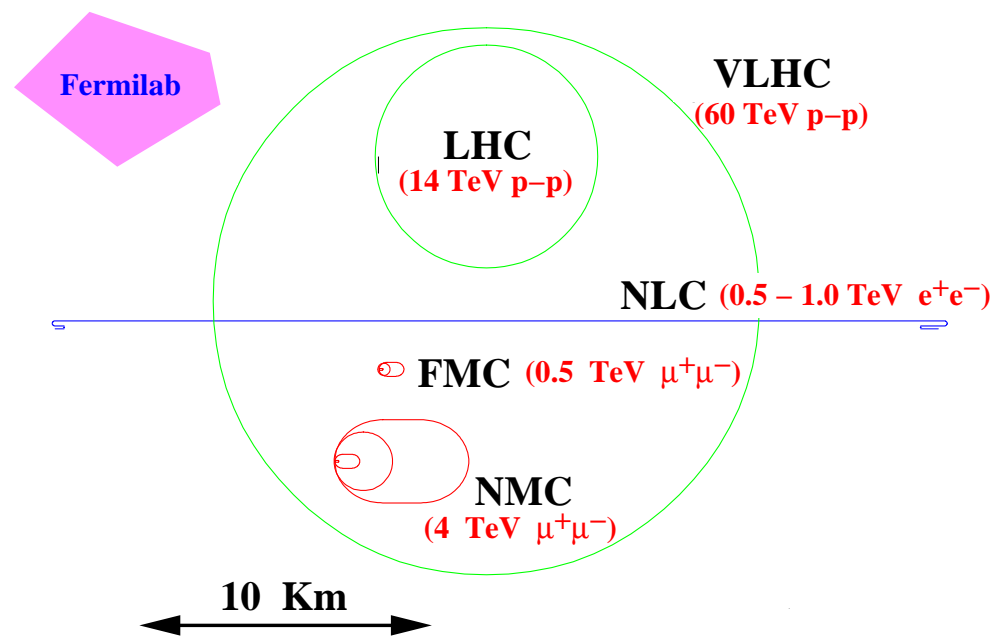
Zalety

$$m_\mu/m_e \approx 207$$

- mniejsze promieniowanie hamowania
- $\Rightarrow$ dużo mniejszy pierścień (koszt !!!)
- $\Rightarrow$ wyższe energie (!)
- $\Rightarrow$ mniejsze rozmycie energii wiązek
- rezonansowa produkcja Higgsa
- fabryka neutrin

Czy to możliwe ?

Czy potrafimy zbudować akcelerator przeciwbieżnych wiązek $\mu^+ \mu^-$?

Zderzenia $\mu^+ \mu^-$

Problem

Teoretycznie potrafilibyśmy zbudować akcelerator $\mu^+ \mu^-$ już dziś.

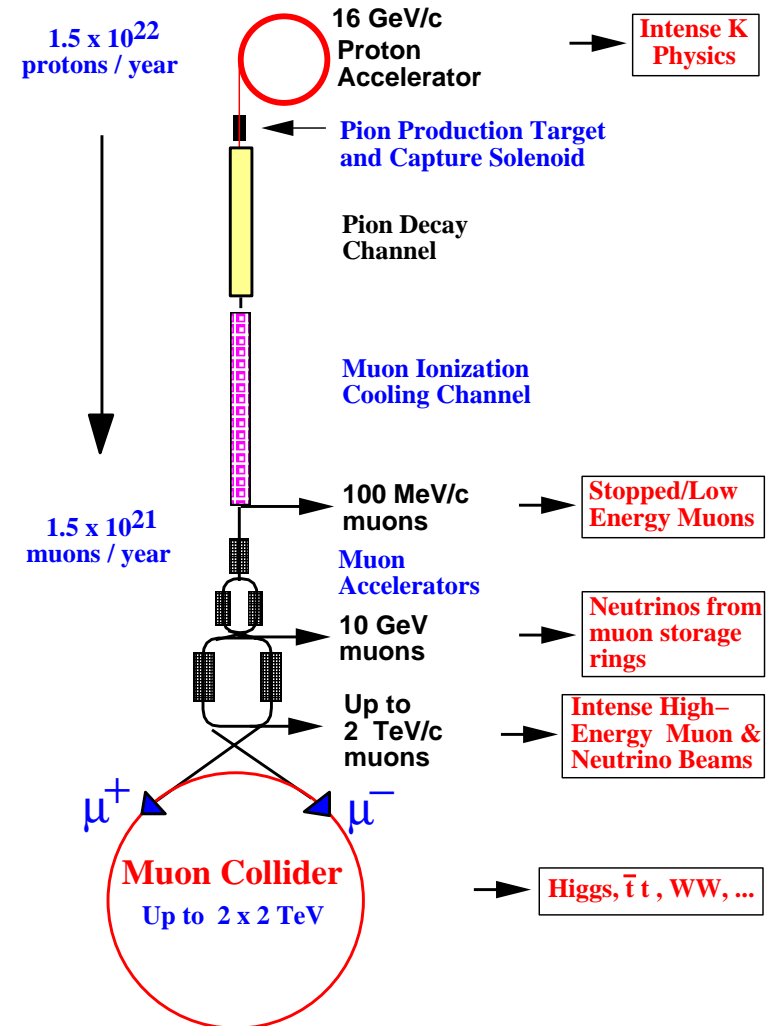
Problem: **światłość**

- produkowane w rozpadach miony mają różne pędy $\Rightarrow$ rozmycie wiązki $\Rightarrow \mathcal{L} \downarrow$
- $\tau_\mu \sim 2 \cdot 10^{-6} \text{ s}$ - szybko rozpadają się

Wymagania

- intensywne źródło mionów
rozpady $\pi^\pm$ produkowanych w zderzeniach p -tarcza
- szybkie “chłodzenie” do $p \sim m_\mu$
konieczne dla uzyskania dobrze skolimowanej wiązki
- szybkie przyspieszanie
aby zminimalizować liczbę rozpadów

Muon Collider Schematic

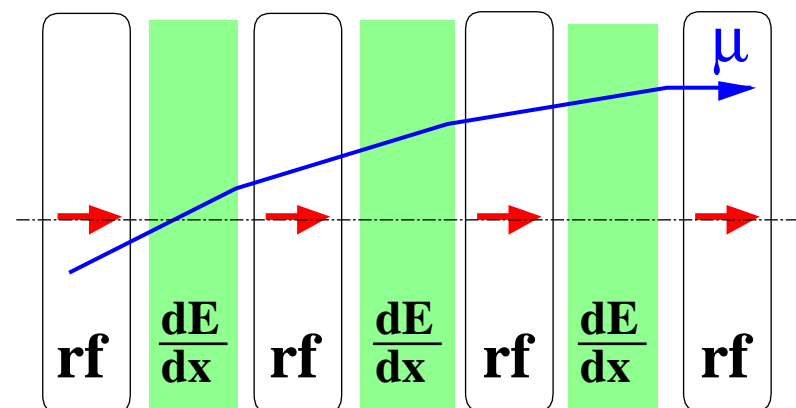
Zderzenia $\mu^+ \mu^-$

Chłodzenie jonizacyjne

Pomysł: Skrinsky i Parkhomchuk, 1981.

- przechodząc przez warstwy absorbera mion traci energię na jonizację
⇒ zmniejszenie wszystkich składowych pędu
- we wnękach przyspieszających mion odzyskuje straconą energię
⇒ tylko podłużną składową pędu

Ionization Cooling

Efekt sumaryczny: **zmniejszenie pędów poprzecznych** wiązki
⇒ **lepsze ogniskowanie** ⇒ **wyższa świetlność**

Nie musimy spowalniać mionów do $p \sim 0$
⇒ **mniej rozpadów**

Zderzenia $\mu^+ \mu^-$

Fabryki neutrin

Rozpady mionów krążących w pierścieniu akumulacyjnym

⇒ intensywne źródło neutrin

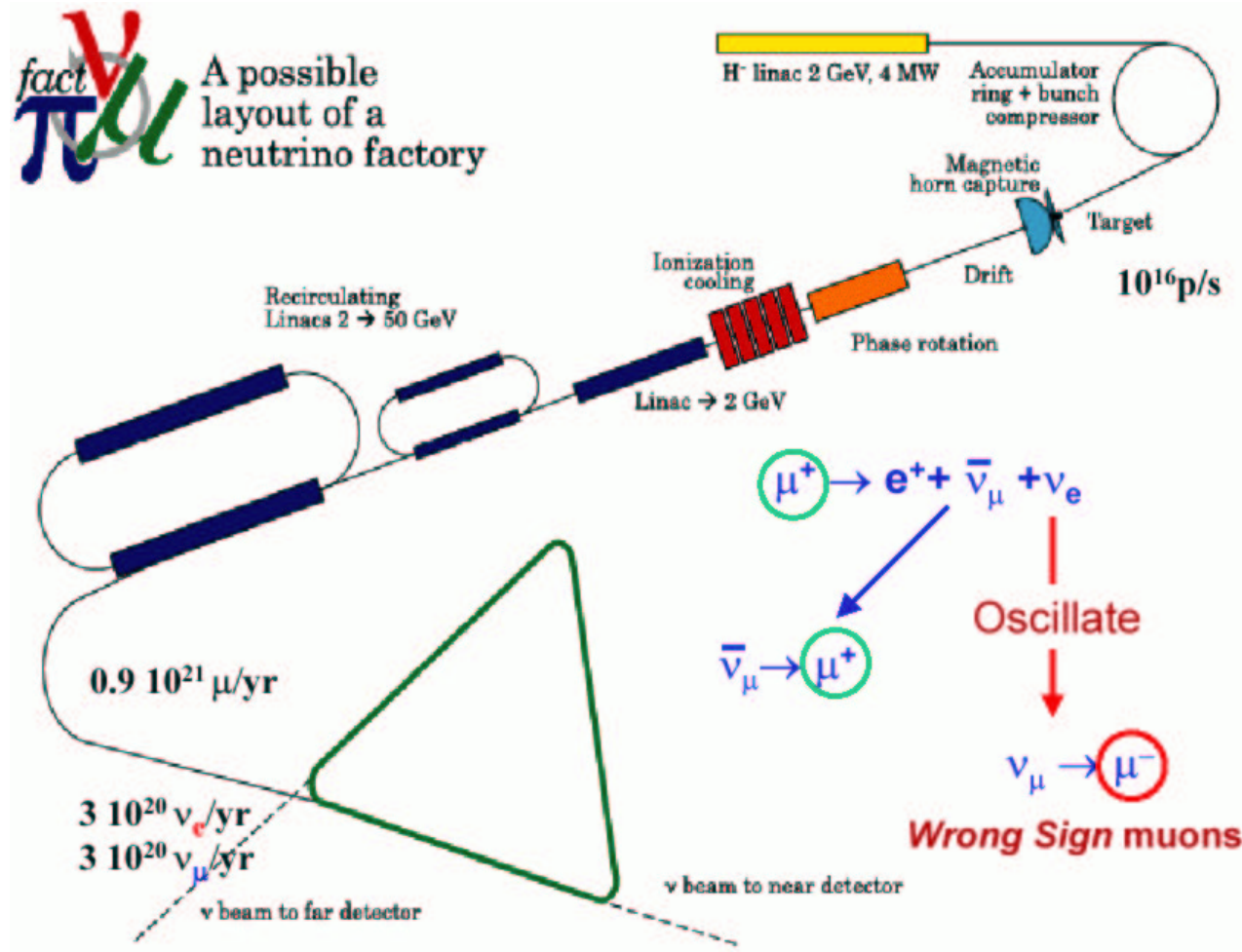
Proste odcinki pierścienia

⇒ "laser" neutrinowy

- b. dobra kolimacja
- wysoka intensywność
- wysoka energia $E_\nu \sim E_\mu$

⇒ nowe era w badaniach neutrin

Dużo łatwiejsze do zbudowania niż akcelerator (collider) $\mu^+ \mu^-$

Where do you prefer to take shifts?

Ostateczny projekt: 2007 (?)

Budowa: ?????

